

Gligor Todorovski, *Reformite vo Makedonija vo vtorata polovina na XIX. vek i Francija (159—168)*. Todorovski naglašava neradikalnost reformi koje provodi turska vlast u Makedoniji pod pritiskom velikih sila, a poglavito Francuske, te snažan otpor nekih turskih slojeva koji su i ove ograničene promjene doživljavali kao napad na osmansko društvo.

Ljubiša Doklešić, Stefan Verković i arheološkite spomenici i predmeti od Makedonija i Trakija (169—175). Doklešićev prilog tretira Verkovićev odnos prema arheološkim spomenicima i predmetima Makedonije i Trakije. Autor informira o sadržaju i kriteriju po kojemu je Verković sastavio svoju zbirku, ali naglašava da u njoj postoje antikviteti, sakupljeni na vlasnikovim studijskim putovanjima po Dalmaciji i drugim regijama, koji odaju velikog poznavatelja.

U rubrici Materijali objavljuje Vladimir Kartov Nekolku dokumenti za otporot na Makedoncite protiv politikata na »dobrovolno« iseluvanje na naselcniete to pomegu Greija i Bugarija vo 1920—1922 godina (199—208).

Pored odjeljka Od kulturnoto minato (177—198) i rubrike Nastava (209—254) objavljeni su brojni osvrti, kritike i prikazi.

Ivica Prlander

PROBLEMI SJEVERNOG JADRANA, svezak 5, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti Rijeka, Rijeka 1985, 258 str.

Antun Giron, Neki problemi razvoja NOP-a na području sjeverozapadne Istre (3—30). Autor naglašava da NOP u Istri ima u osnovi iste odrednice kao i u ostalim jugoslavenskim krajevima, ali ističe specifičnosti razvoja, posebno za sjeverozapadnu Istru. Giron utvrđuje da slabo razvijena nacionalna svijest hrvatskog življa, brojno talijansko stanovništvo neopterećeno nacionalnim ugnjetavanjem, nepostojanje radništva, odnosi s koalicijom antifašističkih stranaka Italije, koncentracija njemačkih snaga na tom području te neprijateljski stav CLNVG, predstavljaju osnovnu zapreku brzem razvoju NOP-a u sjeverozapadnoj Istri.

Lujo Margetić, Isprava o zemaljskom miru između istarskog stanovništva i markgrofa W. (33—49). Nakon pregleda dosadašnjih historiografskih mišljenja o ispravi autor donosi njezin tekst i hrvatski prijevod. Margetić se priklanja mišljenju po kojemu se isključuje mogućnost nastanka isprave u XI. i prvoj polovini XII. stoljeća, poglavito zbog važne uloge komune u njoj. Slijedi temeljita analiza odredaba o progonu ubojica. Na kraju članka pisac upozorava na stanovitu sličnost početnog teksta najstarijeg Korčulanskog statuta (1265), koji sadrži ugovor između Marsilija Georgija (korčulanskog kneza) i pojedinog stanovnika Korčule, i istarske isprave, te utvrđuje sličnost rasporeda i sadržaja zakletve. Po autorovu mišljenju ova bliskost odgovara bliskosti društvenog i općinskog uređenja Istre i Korčule u XIII. stoljeću.

Marko Legović, Iskorištavanje poljoprivrednog zemljišta u Istri posljednjih 160 godina (53—86). Članak se sastoji od ovih odjeljaka: 1. Prirodni faktori i njihov utjecaj na iskorištavanje poljoprivrednog zemljišta, 2. Društveno-ekonomski faktori i njihov utjecaj na iskorištavanje poljoprivrednog zemljišta, 3. Iskorištavanje poljoprivrednog zemljišta od 1820. do 1975, a) promjene u kategorijama iskorištavanja zemljišta, b) promjene u glavnim kulturama, struktura poljoprivrednih površina po sektorima vlasništva poslije oslobođenja, napuštene i neobrađene površine.

Miroslav Bertoša, Između gospodarske kategorije i socijalne napetosti (Sukobi na mletačko-austrijskoj granici u Istri od XVI do XVIII stoljeća) (91—146). Autor propitaje osebniji istarski mikrokozmos raspolučen mletačko-austrijskom granicom na kojoj se reflektiraju veliki evropski sukobi, stvarajući pored lokalnih, dodatne razloge trvenja Benečana i Kraljevaca. Mirovne komisije iz Wormsa i Tridenta ostavljaju brojne nedefinirane granične prostore (differentie), koji u istarskom svakodnevju postaju »sporna mjesta-točke krize«. Stanovništvo s obje strane granice vežu gospodarske potrebe, rodbinske veze i kulturna bliskost, ali ih razdvaja politička pripadnost i iz nje proistekla »kolektivna svijest«. Differentiama i posljedicama koje su izazvale u gospodarskoj, populacijskoj i »mentalnoj« sferi života autor posvećuje posebnu pažnju. Fragmentarne spomene bezbrojnih sporova i sukoba, sačuvane u arhivskim materijalima, Bertoša donosi »kronološkim redoslijedom prema zemljopisnoj distribuciji«. U Zaključnim razmatranjima među ostalim konstatira: »U XVI, XVII i XVIII stoljeću izgubio se i posljednji trag one medievalne koncilijantnosti i tolerancije, one težnje za sporazumijevanjem i dogovaranjem oko reguliranja norma zajedničkog života na gospodarski uskom i oskudnom prostoru, tako nazočne u većini segmenata glagoljskoga Istarskog razvoda.« Na kraju zaključuje: »Zbivanja oko 'kunfina' predstavljaju zato ne samo dio gospodarske i političke već i dio (još nenapisane) povijesti mentalnih struktura kompleksnog istarskog zavičajnog mikrokozmosa.«

U prilogu donesen je vrlo impresivan Istražni zapisnik o napadu Tinjanaca na Poljare sela Baderne (god. 1588).

Goran Crnković, Borba narodnjačke općine Volosko-Opatija za hrvatsko školstvo (149—169). Zbog nedostatka faktografskih istraživanja, posebno kvantitativnih pokazatelja rasta i razvoja školstva te istraživanja njegove unutrašnje organizacije i odgojno-obrazovnih efekata, autor se ograničio na to da upozori na važnost školstva, posebno »kao faktor političke borbe i kao snažne poluge nacionalnog osvješćivanja«.

Darinko Munić, Prilog dataciji Kastavskog statuta (173—195). Nakon pregleda starijih mišljenja o dataciji statuta autor se priklanja rješenju Mihajla Jansinskog koji smatra da je statut rezultat više redakcija statutarinih odredbi. U prilog tom mišljenju Munić analizira dosad u historiografiji nezapažene prijepise Kastavskog statuta, iz fonda »Isusovački samostani — Rijeka«, nastalih u XVII. i XVIII. stoljeću, kao i izvadak iz njega koji je krajem XVII. stoljeća »ex originali« napravio kastavski kancelar i notar Hauch. Dakle, 1400. zapisane su prve odredbe statuta (»kapituli« 1—25), druga redakcija nastaje nakon 1465. kad Habsburgovci zamjenjuju Walseeovce kao vrhovni vlastelini Kastava, dok je posljednja redakcija nastala nakon 1490. godine.

Tihomira Štepinac-Fabijanić, Način i kultura stanovanja u Istri, na Krasu i sjevernojadranskim otocima: povijesni pregled arhitektonskog razvoja (199—231).

Nevio Šetić, Prilog proučavanju veza Dubrovnika sa sjevernojadranskim primorjem i Istrom u XV i XVI stoljeću (235—258). Autor je na osnovi literature, objavljenih izvora, ali i vlastitih istraživanja dao prilog koji se odnosi na jedno dosad nedovoljno obrađivano pitanje iz dubrovačke prošlosti. Članak obrađuje odnose Dubrovačke Republike sa Senjom, sa senjskim uskocima, s Frankopanima, glagoljaškim Krkom, s lukama od Senja do Rijeke te s Istrom, i to s obzirom na političke, gospodarske i kulturne doticaje. Šetić zaključuje da je relativno siromaštvo veza prouzrokovano sučeljavanjem trgovačkih i političkih interesa Mletaka i Dubrovnika unutar Jadranskog bazena, osobito nakon 1420. Turci će i uskoci doprinostiti slaboj povezanosti. Pisac naglašava nužnost daljnjih istraživanja u dubrovač-

kom arhivu, ali i u pazinskom i riječkom arhivu, Državnom arhivu u Veneciji, te u još nekim talijanskim gradovima. Pretpostavlja da arhivski fondovi Beča i Graza kriju dragocjene podatke o vezanosti mediteranskog i srednjoevropskog prostora.

Ivica Prlender

ADRIATICA MARITIMA 4, Zadar 1985, 244.

Časopis *Adriatica maritima* izdaje Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru. U ovom časopisu objavljuju se rasprave iz povijesti pomorstva i djelatnosti vezanih uz pomorstvo, odnosno o ulozi pomorstva u povijesnim događajima u srednjem i novom vijeku. Do sada su izašla četiri broja: 1/1974, 2/1978, 3/1979, 4/1985.

Stjepan Antoljak, Prvi bojni pohod Hrvata (Slavena) na Sipont (642) — U analizi podataka o neuspjelom napadu Slavena na Sipont (o. 642. g.) spomenutom u djelu Pavla Đakona »*Historia Langobardorum*«, objavljenom u »*Documenta*« F. Račkoga, autor pokušava odgovoriti na pitanja: odakle, kamo i s kojim ciljem su ti Slaveni pošli; kojim su putem prešli u južnu Italiju; što su bili po narodnosti; kakvi su bili njihovi brodovi i naoružanje; koliko ih je približno bilo; kako su izveli upad u Vojvodstvo Benevent. U traženju odgovora autor se služi usporedbom podataka iz nekih izvora za doseljenje Slavena na Balkanski poluotok, datiranih od 6. do 13. st. Autor pokušava dokazati da su taj gusarski napad izveli vojnički dobro organizirani Hrvati uz pomoć stanovnika ostalih »jadranskih Sklavinija«, bez dogovora s Bizantom ili papom. U Italiju su se prebacili ploveći uz otoke brodovima, vjerojatno sličnim sagenama i kondurama, koje spominje Konstantin Porfirogenet, a u naoružanju nisu zaostajali za Langobardima.

Vjekoslav Maštrović, Neke posljedice pomorske blokade Dalmacije u doba francuske vladavine s posebnim osvrtom na upravno uređenje i naredbu iz 1809. g. o nadenim predmetima s brodova — Autor upozorava na neke posljedice pomorske blokade, najprije ruske (1806—1807), a zatim engleske flote (1807—1813) na pomorstvo i život u Dalmaciji na temelju građe iz Historijskog arhiva u Zadru. Zadatak pomorske blokade, odnosno ratnih i gusarskih operacija bio je prvenstveno uništavanje brodova koji su u službi Francuza, bez obzira na veličinu i nosivost. Jedna od posljedica blokade bila je velika oskudica na obali i otocima. U takvoj situaciji stanovnici su prisvajali sve što su našli na obali ili na moru. Pravo vlasništva nad nadenim predmetima zadarske vlasti su pokušale riješiti 1809. g. donošenjem naredbe o nadenim predmetima s brodova, ali arhivska građa, osvjetljavajući stanje na priobalnom pojasu, upućuje na to da je ona loše i manjkavo provedena.

Šime Peričić, Gusari i pirati na Sredozemlju poslije 1815. godine i dalmatinski pomorci — Jedna od posljedica pomorske blokade Dalmacije od 1806. do 1815. bila je i pojačana djelatnost pirata i gusara u Jadranskom moru. Podacima iz arhivske građe autor argumentira postojanje pirata i gusara i nakon tog perioda, u Jadranu, kao i na cijelom mediteranskom prostoru. Posljednji incident u Jadranu zbio se 1854. g. Autor smatra netočnom tezu o nestanku piratstva i gusarenja nakon francuske okupacije Alžira, a navodi i neke od posljedica piratskih i gusarskih akcija na pomorstvo Dalmacije.

Ivan Pederin, More u jadranska Hrvatska u časopisu »*Vijenac*« (1869—1903) — Autor se bavi temom kakva se rijetko nalazi u našim historijskim časopisima. Analizirajući članke u »*Vijencu*« koji su vezani uz obalne krajeve, autor

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

HISTORIJSKI ZBORNİK GOD. XL (1) str. 1—470, Zagreb 1987.

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUS, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Narudžbe šalžite na adresu:
Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 5000 din.

Izdavanje časopisa sufinancira
Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1988.